

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

537

שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • מקץ תשפ"ב

וכשאדם ישן הוא אמנם חי ונושם, אבל אין לו נשמה, ורק כשמתעורר חוזרת אליו הנשמה, וזהו שאנו מודים בכל בוקר 'מודה אני לפניך וכו' שהחזרת בי נשמותי, כי בשעת השינה יש לאדם רק נפש ורוח, כמו לבעלי חיים, ואין בו נשמה, והנשמה באה רק כשמתעורר, וזהו על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך.

ועל נסיד שבכל יום עמנו - כי אדם חי כל הזמן בניסים, ואנו לא מכירים ולא יודעים את הניסים, כמו שאמרו (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בנסו, ועל זה אנחנו מודים, על נסיד שבכל יום עמנו, על הניסים עם כל אחד ואחד וגם עם כל הציבור, ומודים בלשון רבים, הודאה לא רק על עצמו, אלא על כל כלל ישראל, על נסיד שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, שזוהי המציאות.

אבל האם באמת אדם חושב כך? וכי באמת מרגישים את המציאות הזו שאנו חיים בנס ואנו חייבים להודות, והאם מרגישים שאנו מקבלים חסד ורחמים כל החיים, הרי זה נגד הטבע, וצריכים לזה אמונה.

הנפש ממושכנת עבור טובות הבורא

ואחרי האמונה הזו, הרי האמונה גם מחייבת, כי אם אדם מקבל כאלה חסדים וטובות מהקב"ה, זה גם מחייב להחזיר משהו, לקיים את מה שהקב"ה דורש ממנו, ואפילו אם לא היה דורש, הרי מצד הטבע של הכרת הטוב, אדם שמקבל טובה ממישהו, הוא מכבד אותו ומשתדל למלא את רצונו, אבל כאן התורה גם מחייבת! ולכן אין לשער את גודל החיוב שההודאה מחייבת אותו.

ויש בזה לשון של החובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) שהשכל אומר לנפש, האם את יודעת שאת 'חבולה בטובות בוראך', וחבולה הוא לשון משכון, כמו לא תחבול (דברים כד, יז), שהנפש ממושכנת, כי היא מקבלת כל כך הרבה טובות מהבורא וחייבת להחזיר עבורם ואינה יכולה להחזיר, והיא נהיית ממושכנת עבור זה, ונמצאת בידו של הקב"ה, וכמו שכתוב (איוב יב, ז) אשר בידו נפש כל חי, הנפש נמצאת ביד הקב"ה כמו משכון!

ועוד לשון כתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, ז) לגבי מעלת ההכנעה "יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע", והיינו שכך אדם צריך לחשוב ולהרגיש, שהוא יש מאין, ומי עשה אותו יש מאין? יוצרו אשר בראו - הקב"ה! 'וחסד עשה עמו' אחרי שהאדם נברא כבר, הקב"ה עושה איתו חסד כל החיים, וידו תנחהו בכל עת' כל הזמן הוא מנהל אותו ומנחה אותו ונותן לו שכל האיך לחיות וכיצד יוכל להמשיך לחיות, ונוצר נפשו בכל רגע' הקב"ה שומר את הנפש בכל רגע בזה שהוא מחיה את האדם, וכל החיות היא מהקב"ה, שבידו נפש כל חי. ואם כן זה מחייב!

והחיוב הראשון הוא עסק התורה, כל אחד כמה שיכול כמובן, גם אם חצי שעה או שעה, כל אחד לפי הזמן הפנוי שיש לו.

התענוג בתורה כי היא מזון הנפש

ועסק התורה הוא עסק מאד נעים, אם לומדים בצורה הנכונה, אם יודעים איך ללמוד ולומדים כל אחד לפי הטבע שלו, זה מאד מעניין, ועל דברי תורה נאמר (תהלים יט) מתוקים מדבש, יותר מדבש, משיבת נפש ומחכימת פתי, משמחי לב ומאירת עיניים, והם כל מיני תענוגים שיש בעסק התורה, שאין לשער גודל התענוג שבו.

וסיבת הדבר, מדוע דברי תורה כל כך נעימים ומתוקים, כמדומני שראיתי פעם בדרשות הר"ן שכל דבר שהוא מאד חיוני בעיניי הגוף, יש ממנו בעולם דברים מאד טעימים, וכגון מזון, הרי זה נצרך וחיוני לגוף,

תקנת ההודאה בימי החנוכה

ימי החנוכה נקבעו להודות ולהלל, וזוהי תקנה של בית דין הגדול שהיו בזמן נס חנוכה, שקבעו לדורות את ימי החנוכה להודות ולהלל, הודאה על החסד והניסים, וגם להלל.

והנה ההודאה הוא מה שאומרים על הניסים בתפילה ובברכת המזון, והלל הוא ההלל השלם שאומרים בימי החנוכה, והם שתי תקנות שתיקנו בית דין הגדול של אותה תקופה, להודות ולהלל.

ובאמת גם בכל השנה יש זמנים שמוסיפים הזכרות בתפילה, ובשבת יש תפילה מיוחדת לשבת, ובראש חודש מזכירים יעלה ויבוא בתפילה, וזו גם כן תקנה של בית דין הגדול, וכן בחול המועד מזכירים יעלה ויבוא, וביום טוב יש תפילה מיוחדת, אבל בחול המועד מתפללים תפילה של חול עם הזכרת יעלה ויבוא.

ברם כל אלו הם הזכרות ולא הודאה, ואילו בחנוכה יש תקנה מיוחדת של הודאה בתפילה, וכל ההזכרות שאומרים תמיד יעלה ויבוא בראש חודש וחול המועד, אומרים אותם בברכת רצה, אבל בחנוכה אומרים את ההודאה בברכת ההודאה, במודים אנחנו לך, ושם מוסיפים את ההודאה על הניסים ועל הנפלאות.

וכן בברכת המזון, כל ההזכרות שמוסיפים, רצה והחליצנו בשבת, וכן יעלה ויבוא בראש חודש ובמועדים, אומרים אותם בברכת רחם לפני ובנה ירושלים, ואילו בחנוכה שמוסיפים הודאה, אומרים אותה בברכת נודה לך, והיא תקנה מיוחדת של הודאה.

ההודאה בברכת מודים כל השנה

וכך בכל תפילה בחנוכה יש הודאה. אכן באמת גם בכל השנה יש הודאה בכל התפילות, בברכת מודים בשמונה עשרה, שהיא משלוש הברכות האחרונות, שמתחילות ברצה, ואחר כך מודים.

ובברכת מודים אומרים הרבה לשונות של הודאה, ומתחילים 'מודים אנחנו לך' וכו', ואחר כך שוב מזכירים לשון הודאה 'נודה לך ונספר תהלתך', ויש להבין הפירוש בזה, למה מזכירים שתי הודאות, מודים ונודה לך, ומה הן שתי ההודאות הללו.

ויש לפרש כי ההודאה הראשונה 'מודים אנחנו לך', היינו כמו הודאת בעל דין, שאנו מודים על האמת ומכירים המציאות שאתה הוא השם אלוקינו וכו', שהכל מן השמים ולא בדרך הטבע, 'צור חיינו' שאנו חיים, 'ימגן ישענו' יש גם ישועות, כשיש קשיים הקב"ה מושיע, 'אתה הוא לדור ודור' - בכל הדורות, כל כלל ישראל, ואנו מודים ומכירים האמת שאנו מקבלים הרבה חסדים וטובות שהקב"ה עושה איתנו, עם כל כלל ישראל, ומודים על זה בלשון רבים.

ואחר כך ממשיכים 'נודה לך ונספר תהלתך' שזהו כבר דבר נוסף, שאנו גם אומרים תודה על זה, ובתחילה רק היה הודאה על האמת כמו הודאת בעל דין שאנו מודים שקיבלנו טובות, שאין זה במקרה ואין זה בדרך הטבע אלא הכל מן השמים, אבל אחרי שמכירים את האמת הזו, זה גם מחייב אותנו להודות - לומר תודה, ועל זה אנו אומרים נודה לך, תודה! ונספר תהלתך, גם הלל, להודות ולהלל.

ובכל יום אנו אומרים זאת שלוש פעמים, הודאת בעל דין וגם תודה, מודים ונודה לך, שלוש תפילות ביום, וכשיש מוסף זוהי עוד תפילה, ואזי ההודאה היא ארבע פעמים ביום.

ועל מה ההודאה? כל יחיד ויחיד על עצמו וגם על כל הציבור, ומזכירים בלשון רבים צור חיינו מגן ישענו, על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך, 'על חיינו' - חיי הגוף, מה שהגוף חי, 'ועל נשמותינו' - גם על הנשמה, שיש לנו נשמה.

ולכן האוכל נברא טעים, וכן השתייה, מפני שהגוף צריך שתיה, לכן השתייה היא מאד טעימה.

וכך ברא הקב"ה את העולם, שהדברים החיוניים לגוף הם טעימים וגם קיימים בעולם, כמו שכתב בחובות הלבבות (שער הבחינה פ"ה) שכל דבר שיש בו צורך חיוני, הרי הוא קיים בעולם לפי הצורך שצריכים אותו, וכגון אוויר לנשימה שהוא הנצרך ביותר, ולכן זה הדבר הכי מצוי, ואחריו מים לשתייה שהם גם כן נצרכים מאד, ולכן הם מצויים מאד, ואחר כך מזון לאכילה, שהוא גם כן נצרך אבל לא כל כך כמו מים, ולכן הוא מצוי פחות ממים, אבל גם כן יש ממנו לפי הצורך, וכך ברא הקב"ה את העולם שכל דבר חיוני מצוי לפי הצורך.

ולכן בכל הדברים החיוניים לגוף יש טעם והנאה, כגון אכילה ושתייה, וכן שינה, הטבע הוא שאדם נהנה מהשינה, וכך גם מנוחה, וכפי שכתב בספר החינוך (מצוה תפח) שגוף האדם צריך ארבעה דברים, והם: מזון, שינה, וגם מנוחה חוץ מהשינה, וגם שמחה, שיהיו לו דברים המשמחים, שירגיש הרגשה נעימה, והקב"ה ברא את העולם עם כל הדברים האלו הנצרכים לגוף, שהם קיימים ומצויים וגם יש בהם טעם.

והדבר הכי משמח הוא עסק התורה, שהוא התענוג והאושר הכי גדול בעולם, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ד) אשריך בעולם הזה, וזהו מפני שעסק התורה הוא הדבר הכי נצרך וחיוני בשביל הנפש והנשמה, כי הנשמה צריכה מזון, ומזון הנשמה זה תורה, ולכן ברא הקב"ה את התורה עם תענוג מיוחד בעסק התורה, וכל דברי התורה, הלכה ואגדה, כל אחד לפי מה שמושך אותו, יש דברי תורה מאד מעניינים ומושכים, מפני שזה מזון הנפש.

גודל האושר להיות מרותק לתורה

ואמרו באבות שם, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, וזכרו כאן ארבעה מיני קשיים: אכילת פת במלח, ושתיית מים במשורה, ושינה על הארץ, ועוד חיי צער חוץ מזה, ועם כל הקשיים האלו, אם 'בתורה אתה עמל' אזי 'אשריך בעולם הזה', ומדוע? כך המציאות! שאדם שעמלו בתורה, דהיינו שמרותק לתורה, הוא הכי מאושר בעולם.

ומפני שהוא אמנם אוכל פת במלח, אבל בזה הוא כבר שבע ואינו רעב, ורק האוכל אינו טעים כל כך, אבל הוא כבר שבע, וכן בשתייה הוא שותה מים במשורה ולא שתייה מרובה, אבל הוא שותה כדי צרכו וכבר אינו צמא, וכן בשינה על הארץ, הוא נח כמה שצריך וכבר אינו עייף, וגם חיי צער תחיה, אם יש דברים שמצערם אותו ויש לו איזה דאגות, על ידי העמל בתורה הוא שוכח מכל הצער!

ואשריך בעולם הזה פירושו, שזהו האושר הכי גדול בעולם, שאין אושר אחר יותר מזה, ומי שאינו עמל בתורה הוא לא יותר מאושר, ורק מי שעמל בתורה הוא מאושר, וכאמור כל אחד לפי כוחו, אפילו אם יש לו זמן חצי שעה ביום ללמוד, בזמן הזה הוא הכי מאושר.

אבל צריך שילמד בצורה המתאימה לפי טבעו, וזה דבר שחשוב לדעת, ללמוד כל אחד לפי טבעו, באופן שיביץ את הלימוד בפשטות, וכשלומד את מה שפשוט אצלו, אז זה תענוג, אבל כשמתעמק נגד טבעו זה לא מעניין, ואילו מה שמובן בפשטות זה מעניין וגם תורת אמת, כמו ששמעתי פעם בשם הגר"א שאמר כי מה שפשוט זה אמת ומה שאמת זה פשוט, וכשלומד באופן כזה אזי יש תענוג ואשריך בעולם הזה, על ידי העמל בתורה, שהוא מרותק לתורה.

כסף וכבוד אינם מביאים לאושר

אבל אדם שיש לו הרבה כסף, וכי הוא מאושר, והאם יש לו חיים מאושרים? זה לא נכון, והמציאות היא לא כך אלא ההיפך! הוא לא מאושר! ויש לו קשיים אבל הוא מסתיר אותם כי אינו רוצה שידעו מהם, וידוע שהעשירים אין להם עולם הזה, ויתירה מכך אמרו (קהלת רבה א, יג) שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, וכל הזמן הוא רוצה עוד, ותמיד חסר לו!

ואמרו במדרש שם שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, אדם שיש לו תאוות, כגון חמדת הממון, אינו משיג אפילו חצי תאוותו, ומדוע? כי מי שיש לו מנה, רוצה שיהיו לו 'עוד' מאתיים, שיהיו ביחד שלוש מאות, ועכשיו יש לו רק מנה שהוא מאה, ולכן אין לו אפילו חצי תאוותו, והוא כל הזמן חי עם חמדת הממון, וכמה שיש לו הוא רוצה עוד כפול, ואם יש לו מיליון הוא רוצה עוד שני מיליון, ואינו ממלא אפילו חצי תאוותו! זהו ה'עולם הזה' של חמדת הממון.

וכך גם בכבוד, אם יש לאדם חמדת הכבוד, כבר האריך המסילת ישירים בפרק י"א שהכבוד דוחק את האדם, והוא טבע יותר חזק גם מחמדת הממון, כפי שרואים במציאות שאדם מבזבז כסף בשביל כבוד, וכמה כבוד שיש לו זה לא משביע אותו והוא רוצה עוד ועוד, וכמו בחמדת הממון שאם יש לו מנה רוצה מאתיים, כך גם בחמדת הכבוד, מי שאוהב כבוד, כמה שיש לו הוא רוצה עוד, ואין לו אפילו חצי תאוותו. כך הוא ה'עולם הזה' של חמדת הממון והכבוד.

ובאמת זה טעות גמור, שהרי בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמון מי יעני ומי יעשר מי ישפל ומי ירום, והכל כבר נגזר ונקצב, וגם הרי אמרו (אבות ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו, ואין הדבר תלוי כמה כסף שיש לו, כי אם יש לו והוא לא שמח בחלקו הרי זה חסר לו, וכי הוא עשיר? הוא עני! מפני שחסר לו! אבל השמח בחלקו לא חסר לו, ולכן הוא עשיר, כי יש לו כמה שהוא צריך ולא חסר לו.

ועל דרך זה אמרו שם איזהו מכובד המכבד את הבריות, שאדם שמכבד אחרים, הוא המכובד, וכולם מכבדים אותו, וכן הכרתי אחד שהיה מכבד את הבריות, וכשעשה בר מצוה לבנו, באו מכל העיר לכבדו, כי המכבד את הבריות הוא המכובד, והוא רק מכבד אחרים ולא מבקש כבוד לעצמו, אבל המציאות היא שכולם מכבדים אותו.

ועוד אמרו (שם ו, ג) אין כבוד אלא תורה, וזהו ענין נוסף, וביאורו, כי הרי מהו כבוד? תענוג נפשי, אכן התורה היא התענוג הנפשי הגדול ביותר, ולכן אין כבוד – תענוג נפשי – כמו התענוג של תורה שעליה נאמר 'אשריך בעולם הזה', שאין אושר יותר מזה.

אלו הם כללים והנהגות כאלה שמי שזוכה להם חי חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה, אבל צריך לזה אמונה, ואין זה פשוט לחיות חיים כאלה, ועל הכל צריכים סייעתא דשמיא והכל לפי הזכויות, ועם זכויות יש סייעתא דשמיא בכל מה שצריך.

בעזרת השם נזכה כולנו לזכויות שאנחנו חייבים לעשות אותם, שזוכה לקיים אותם ונזכה לחיים טובים ומאושרים.

בסייעתא דשמיא
ניתן להשיג את הספר החדש ממשאותיו של רבינו שליט"א

דרכי החיזוק

ענייני ציבור

משאות התקופה
פרקי שו"ת ומכתבים
בני הישיבות • חינוך ומרביצי תורה
ציבור • סיומי הש"ס • ימי מגיפה

* כולל מפתח ערכים מפורט

כמו כן ניתן להשיג את הכרך הקודם
דרכי החיזוק / פרקי הדרכה

הפצה ראשית: קולמוס. להזמנות 052-7600485

נדבת החפץ בעילום שמו
להצלחה בכל העניינים
ברוחניות ובגשמיות

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת לאה פרומט קלרמן ע"ה
בת הג"ר חיים יוסף יעקובוביץ זצ"ל
נלב"ע ו' טבת תשע"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת מינה אדלשטיין ע"ה
בת הגאון רבי מרדכי שמואל קרול זצ"ל
נלב"ע ב' טבת תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי פינחס שרייבר זצ"ל
ב"ר ישראל בונם זצ"ל
נלב"ע ד' טבת תש"ע - תנצב"ה